

RECENSIES & SIGNALEMENTEN

RECENSIE

HET (ON)VERENIGD KONINKRIJK

LODE WILS

Remieg Aerts & Gita Deneckere (red.),
Het (on)Verenigd Koninkrijk 1815-1830 > 2015. Een politiek experiment in de Lage Landen

Rekkem, Ons Erfdeel vzw, 2015,
238 pp., ill., ISBN 9789079705214

De Vlaams-Nederlandse culturele instelling Ons Erfdeel voelde zich aan haar opzet verplicht om, tweehonderd jaar na de formele uitroeping van het Koninkrijk der Nederlanden, “het feest van het begin te vieren en te kijken welke wegen open lagen, zonder de analyse van de des-

integratie uit de weg te gaan”. De redacteurs hebben negentien beslagen auteurs samengebracht die in evenveel korte hoofdstukjes “inspelen op minder voor de hand liggende verschuivingen in de historiografie”.

Remieg Aerts behandelt uitvoerig een thema dat ook in andere bijdragen wordt aangeraakt: de zwakheid destijds van het nationaal besef vergeleken bij het lokaal, regionaal en provinciaal besef. Behalve in de bovenlaag van de bevolking, was toen de geografische horizon heel beperkt. “In een samenleving die grotendeels door standsbesef, klassentegenstellingen, kerklidmaatschap en religieus groepsbesef beheerst werd, was nationaal gevoel meestentijds een loyaliteit van secundaire betekenis”, voegt Aerts eraan toe.

In de loop van de achttiende eeuw verspreidde de verlichting bij de intellectuelen een sociaal engagement dat voorbij de geldende ‘vrijheden’, zoals de rechten van standen en provincies werden genoemd, het welzijn en de ontwikkeling van de hele gemeenschap beoogde. Omdat ook de regeringen de economische en intellectuele ontwikkeling in bredere volkslagen gingen stimuleren, bevorderde dat het ontluiken van het moderne nationaal bewustzijn, dat zich in de loop van de volgende eeuw zou ontwikkelen. Tom Verschaffel wijst erop dat dit ontluiken in de achttiende eeuw een versterking veroorzaakte van de zo verschillende identiteiten van de Habsburgse Nederlanden en van de Verenigde Provinciën. Zelfs de standaardisering van de Nederlandse taal “gebeurde grotendeels los van elkaar” en leidde tot “de articulatie van een Zuid-Nederlandse taalidentiteit” naast de Noord-Nederlandse.

Gita Deneckere beschrijft hoe de stichting van het Verenigd Koninkrijk het werk was van de Britse regering en haar beschermeling de Prins van Oranje. “Enige prefiguratie van een ‘natie’ was in de ontstaansfase compleet afwezig, en werd tijdens vijftien jaar Verenigd Koninkrijk der Nederlanden ook niet gevormd of een-gemaakt, integendeel.”

Marnix Beyen formuleert het zo: “Het Verenigd Koninkrijk was niet de institutionele voortzetting van wat historici een ‘protonatie’ noemen, maar het resultaat van een bewuste top-down-constructie. Het bijzondere aan deze constructie was dat zij twee protonaties tot één nieuwe natie trachtte om te vormen.” Beyen ging het taalgebruik na van de leden der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, en vond dat die het hadden over twee ‘volkeren’ die tot één ‘natie’

zouden moeten samengroeien. Maar dat ze wel een verschillende opvatting hadden van de natie: volgens die uit het Zuiden mocht de natie niet aan een autocratisch gezag onderworpen zijn, maar die stelling “*boezemde hun noordelijke Kamerleden vooral vanaf de late jaren 1820 angst in*”. (Het verlicht despotisme van Willem I, waarvan Jeroen Koch beklemtoont dat het ‘zeitgemäss’ was in het Europa van de restauratie, verzekerde immers het behoud van de bevoorrechte positie der noordelijke protestantse minderheid tegenover de 62% Belgen en meer dan 70% katholieken; LW).

Nikolaj Bijleveld gaat in op de “*staatsbevoogding over alle kerken die moest bijdragen aan de nationale eendracht... Leerstelling was zowel onwenselijk in het pluriforme Nederland als strijdig met de dominante tijdsgeest... Het ideaal was een christendom boven geloofsverdeeldheid*.” In beperkte ‘rechtzinnige’ protestantse kringen ontstond er verzet tegen zo’n aantasting van de besluiten der Synode van Dordrecht uit 1619; dat zou in 1834 uitlopen op een Afscheiding uit de hervormde kerk, door groepen ‘kleine luiden’. In de Belgische katholieke kerk was de verlichting veel minder doorgedrongen dan in het protestantse Noorden, en ontstond er een fel en breed gedragen verzet, vooral toen in 1825 een staatsmonopolie op de vooropleiding van de katholieke geestelijkheid werd gevestigd om “*naar Hollands model, aankomende priesters te vormen tot verlichte en vrijzinnige geesten*”.

Dat helpt verklaren waarom er boven de grote rivieren geen noemenswaardig verzet ontstond tegen het autoritair regime, zodat dit verzet uitgesproken Belgisch zou worden. Temeer omdat het regime, terwijl het geen toezicht op de financiën toeliet, een ware fiscale uitbuiting van België ten voordele van het Noorden bedreef. Stijn van de Perre vermeldt dat “*virulent verzet*” tegen de belastingen “*in de Zuidelijke Nederlanden in 1828-1829 in hoge mate de oppositiekrachten versterkte*”.

Graag vermeld ik nog de belangrijke bijdragen van Janneke Weijermans over literaire genootschappen (Jan Frans Willems verholandste dat van Antwerpen), die van Herman Balthazar over het orangisme, en die van Bruno De Wever over ‘Groot-Nederland als politiek project’. In die laatste wordt een historisch overzicht tot nu gegeven: “*Ze zijn er dus nog steeds vandaag, de Groot-Nederlanders en ze zitten in dezelfde extreemrechtse Vlaams-nationalistische milieus. Hun gemeenschappelijk kenmerk is radicaal anti-Belgicisme*.” Maar “*In de beginselverklaring van de Nieuw-Vlaamse Alliantie die in 2001 uit de Volksunie ontstond en vandaag de grootste partij in Vlaanderen is geworden met een separatistisch en centrumrechts programma, wordt met geen woord gerept over Groot-Nederland*.”